

WILLEM VAN VLODROP, PANDHEER VAN GREVENBICHT, EN HET ONTLUIKENDE PROTESTANTISME

A.M.P.P. JANSSEN

400 JAAR PROTESTANTSE GEMEENTE SITTARD

In het jaar 2009 is aan de hand van diverse activiteiten in Sittard aandacht besteed aan het feit, dat 400 jaar geleden – op 14 september 1609 – een eigen protestantse gemeente met een eigen dominee tot stand kwam. Op een erkenning door de overheid moest de nieuwe gemeente weliswaar nog wachten tot het Religionsvergleich tussen de Gulikse hertog en de keurvorst van Brandenburg (1671-1673), maar toch was er vanaf 1609 met vallen en opstaan een eigen gemeente actief. Derhalve is dit jubileum terecht gevierd, onder meer met een expositie en een publicatie.¹⁾ Kwamen op de expositie het ontstaan van het protestantisme in de regio Sittard en de gebeurtenissen rond het jaar 1609 slechts marginaal aan bod, in de publicatie compenseert de bijdrage van Jan Schrader dit ruimschoots. Terecht wordt hierin ook gesteld, dat 400 jaar protestantse gemeente in Sittard niet betekent, dat het protestantisme niet al veel eerder in deze contreien aanwezig was. Van rond 1530 stammen de oudste vermeldingen over protestanten in het Gulikse ambt Born. Daarbij moet men wel de kanttekening plaatsen, dat van continuïteit tussen deze vroege manifestatie en de latere calvinistische gemeenten niet echt sprake kan zijn, aangezien de Sittardse protestanten uit het laatste kwart van de zestiende eeuw grotendeels vluchtelingen van elders zullen zijn geweest, die in het vrij tolerante Gulikse gebied een veilig onderkomen vonden.²⁾ Slechts terloops wordt in de publicatie gerefereerd aan de rol van de plaatselijke adel bij het ontkiemen van de oudste protestantse gemeenschappen. Dit aspect zouden we in deze jaarboekbijdrage nader willen belichten, waarbij wij er wel op willen wijzen, dat nog uitgebreider onderzoek nodig is om een volledig beeld te krijgen. Op deze plek zullen wij ons beperken tot enkele observaties en indicaties voor navorsing in de toekomst. Centraal daarbij staat de persoon van Willem van Vlodrop, die zich sinds 1524 pandheer van Grevenbicht mocht noemen.

WILLEM VAN VLODROP

Willem van Vlodrop werd in 1524 in ruil voor 3000 goudguldens door Johan van Kleef, hertog van Gulik, erkend als pandheer van de heerlijkheid Grevenbicht. In datzelfde jaar verhuisde Willem in Heinsberg de heerlijkheid Dalenbroek en eveneens mocht hij zich heer van Leuth (B) en Rijckholt noemen. Door zijn huwelijk met de erfdochter van de heerlijkheid Odenkirchen (bij Mönchengladbach) kon hij in 1531 aan deze reeks ook Odenkirchen, Ruland en Creutzberg toevoegen.³⁾

Willem kon prat gaan op een aanzienlijke afstamming. Zijn betovergrootvader, Godard van

Poortgebouw kasteel Daalenbroeck

Vlodrop, was tot circa 1405 erfvoogd van Roermond en gehuwd met Sophia van der Newerstadt (Nieuwstadt). Een van hun zonen heette Willem, was heer van Leuth en gehuwd met Elisabeth (Liesbeth) van de Weyer. Deze Elisabeth was - als weduwe - in het bezit van een deel van de tienden van de parochie Sittard. Hun zoon Godard kocht in 1464 de heerlijkheid Daalenbroeck. Godards dochter Magdalena huwde Herman van Bronckhorst-Batenburg († 1520), heer van Stein. Godards zoon Willem volgde zijn vader op als heer van Leuth, Rijckholt en Daalenbroeck. Hij was gehuwd met Alverta van Harff van Alstorf en uit dit huwelijk stamt de Willem van Vlodrop die in 1524 pandheer van Grevenbicht werd. Vader Willem wordt nog vermeld in 1493, maar schijnt spoedig daarop overleden te zijn. Moeder Alverta overleed vele jaren later, in juni 1523. Ze verbleef met haar zoon Willem, die rond 1480 geboren was, op kasteel Daalenbroeck. Een aangrijpende ervaring voor moeder en zoon was ongetwijfeld de inbeslagname van het kasteel in mei 1505 door het indrukwekkende leger, waarmee Maximiliaan van Oostenrijk het Overkwartier van Gelre binnentrok.

Willem trad in het huwelijk met de erfdochter van de heerlijkheid Odenkirchen, Odilia Hoemen. Odilia, die in 1509 als weduwe wordt aangeduid, was vermoedelijk de tweede dochter van Arnold Johan, burggraaf van Odenkirchen. Haar oudere zus zou gehuwd zijn geweest met Hendrik von Nagell, die in 1502 als leenverheffer van de heerlijkheid optreedt. Na het kinderloos overlijden van haar zus en haar zwager, zou de heerlijkheid Odenkirchen in 1531 zijn overgegaan op Odilia's echtgenoot Willem van Vlodrop, die in dat jaar als leen-

verheffer bij de aartsbisschop van Keulen optreedt. De huwelijksdatum van Willem en Odilia is niet exact bekend, maar kan geplaatst worden tussen 1510 en 1520 gezien de huwelijksdatum van hun zoon Willem, die in 1534 met de erfdochter van Obbicht en Papenhoven getrouwd is.

Uit het huwelijk van Willem en Odilia zijn ons diverse kinderen bekend, waarbij het echter niet duidelijk is, wanneer wie geboren is. Vier dochters en vier zonen konden wij traceren: Anna Barbara († 1579) huwde Johan Quadt van Wickrath; Maria huwde Johan van Palant; voorts waren er Ursula en Johanna. Van de zonen stierf Hendrik voor 1559 en Otto voor 1563. De belangrijkste zonen echter waren Balthasar en Willem. In een erfdeling anno 1545 kreeg Balthasar de heerlijkheid Leuth toegewezen; hij was gehuwd met Catharina van den Bylandt, erfgename van Well. Willem volgde zijn vader op in Daelenbroeck, Odenkirchen en Grevenbicht en huwde de erfdochter van Obbicht Anna van der Donck.

Hebben we voor het bepalen van de geboortedatum van Willem van Vlodrop nauwelijks aanwijzingen, over zijn overlijden zijn we beter geïnformeerd. Op 3 januari 1546 overleed hij en zijn laatste rustplaats vond hij in Odenkirchen.

Van Willem van Vlodrop is een mooie grafsteen bewaard te Odenkirchen. In de binnenzijde van het poortgebouw, het enige overblijfsel van het eens zo indrukwekkende kasteel, is hij ingemetseld. De inscriptie op de steen is zwaar gehavend, maar de woorden: *Dominus Wilhelmus de Vlodorp* zijn nog te ontcijferen. Hierdoor hebben we in ieder geval een indruk van de gelaatstreken van de man, die in het Maasdorp Grevenbicht, maar ook op andere plaatsen een klimaat schiep, waarin het eerste protestantisme in onze regio kon gedijen.⁴⁾

WILLEM VAN VLODROP EN HET PROTESTANTISME

Willem van Vlodrop, pandheer van Grevenbicht, wordt in een bron uit 1533 met het protestantisme in verband gebracht.⁵⁾ Dit kwam niet uit de lucht vallen. Zowel in het Gulikse ambt Wassenberg, nabij Daelenbroeck, als in het Gulikse ambt Born, waarin Grevenbicht gelegen was, verzamelden zich Sacramentariërs en Dopers, oogluikend toegelaten door de ambtmannen (drosten), vertegenwoordigers van de Gulikse hertog. In Wassenberg bekleedde Werner van Palant deze functie en in Born vervulde Willem van Rennenberg deze rol. Werner van Palant, die openlijk de ideeën van de Sacramentariërs aanhing en een groep predikanten rond zich verzamelde, de zogeheten Wassenbergse predikanten, werd in de loop van het jaar 1534 op last van de hertog eervol uit zijn functie ontslagen. In de 1532 moet dit ook zijn gebeurd met de ambtman van Born, Willem van Rennenberg, van wie bekend is dat hij al in 1527 contacten met protestanten onderhield. Deze Willem wordt genoemd in

Willem van Rennenberg, diplomaat van hertog Jan III, ambtman van Born 1527-1533

een brief uit dat jaar, die Melanchton zond aan Conrad Heresbach, de opvoeder van de latere hertog Willem de Rijke van Gulik.

De opvolger van Willem van Rennenberg, ambtman Jan van Vercken, stuurde aan de raadsleden van de Gulikse hertog, die op 31 juli 1533 in Hambach in vergadering bijeen waren, een bericht dat van groot belang is voor onze kennis van de godsdienstige ideeën van Willem van Vlodrop. Van Vercken geeft aan, dat enige 'ustrinnige [afvallige] und verloufne underthanen und predicanten zu Grevenbycht underhalten worden und daselbst zusamen khomen sollen.' Er moest een schrijven gericht worden aan Willem van Vlodrop, pandheer en 'Inhaveren' (bezitter) van kasteel 'Grevenbycht, ... wie am nehsten der underschleiffung halver zu Odenkirchen bescheen [...zoals recent vanwege heimelijk binnensluipen te Odenkirchen beschikt is].' Inderdaad is bekend, dat in de late zomer van het jaar 1533 de predikant Hendrik van Tongeren, genaamd Slachtscaep, op kasteel Odenkirchen zijn toevlucht heeft gezocht.

Bijzonder is de vermelding van een kasteel Grevenbicht, waarvan nog nergens elders een aanduiding aangetroffen is. Kasteel Obbicht kan hiermee niet bedoeld zijn, aangezien op dat moment de familie Van der Donck nog aldaar resideerde. Het Obbichtse kasteel zou wel een jaar later in de invloedssfeer van de familie Van Vlodrop komen door een huwelijk van Willems gelijknamige zoon met de erfdochter van Obbicht.

In deze beginfase van het protestantisme moet men er overigens van uitgaan, dat de aanhangers van de hervormingsideeën bij lange na niet opteeden voor een nieuwe confessie,

Poortgebouw van kasteel Odenkirchen.

maar eerder het gevoel hadden, dat ze een hervorming van de traditionele godsdienst nastreefden. Pas later in de zestiende eeuw komt het in het hertogdom Gulik tot een duidelijker afbakening van de confessies.

WILLEM VAN VLODROP EN ZIJN FAMILIE

In deze paragraaf willen wij graag enkele familierelaties presenteren, waaruit blijkt, dat met de familie Van Vlodrop en die van Willems vrouw Odilia Hoemen diverse personen verbonden waren, die zich in de eerste helft van de zestiende eeuw duidelijk als aanhangers of begunstigers van de hervormingsideeën manifesteren. Zo blijkt de Wassenbergse ambtman Werner van Palant een kleinzoon te zijn van de zus van de overgrootvader van Willems echtgenote Odilia. Daarnaast was Werner ook nog eens gehuwd met dochter Johanna van Odilia's nicht Swana van Harff. Daarmee houdt het niet op, want deze Swana, de schoonmoeder van Werner van Palant, was gehuwd met een volle neef van Willem van Vlodrop. Voorts blijkt een nauwe verwevenheid met de dynastie van Bronckhorst-Batenburg, die op kasteel Stein zetelde en zich in de loop van de zestiende eeuw - mede onder invloed van Petronella van Praet - zou ontwikkelen tot sterke voorvechter van het protestantse gedachtegoed. Willems tante Magdalena was gehuwd met Herman van Bronckhorst-Batenburg, de kasteelheer van Stein. Diens kleindochter Johanna was - zoals we gezien hebben - gehuwd met ambtman Werner van Palant van Wassenberg, en diens kleinzoon Herman zou de schoonvader worden van Willems kleindochter Alverta van Vlodrop. Een eerste oriënterend onderzoek laat zien, dat er een familienetwerk bestond, waarbinnen men hervormingsgedachten tolereerde of zelfs stimuleerde. Deze families hadden blijkbaar ook een voorkeur voor vrije rijksheerlijkheden als Stein en Leuth of tweeherigheid zoals in Obbicht en Daelenbroeck. Hier kon men immers een grotere religieuze vrijheid genieten, omdat men geen rekening hoefde te houden met de opvattingen van hertogen, graven of kerkelijke vorsten of zich in geval van tweeherigheid onafhankelijker kon opstellen.

STAMREEKSEN VAN DE FAMILIES VAN VLODROP EN HOEMEN

Cursief gedrukt zijn de namen van de personen met tolerantie jegens of ondersteuning van de hervorming.

Godard van Vlodrop, erfvoogd Roermond tot ca. 1405

x Sophia von der Newerstadt

- Gerard van Vlodrop, hr. Wijnandsrade
  - x Elisabeth van Schönau / Mascherel
    - Odilia
    - Catharina
    - Willem I van Vlodrop † 22-1-1493
      - x Cecilia van Hamal-Elderen-Borgharen
- Willem van Vlodrop (Leuth)
  - x Liesbeth v.d. Weyer
    - Willem
    - Godard (1464 koop Daelenbroeck)
      - x Catharina van Mascharel (Wijnandsrade)

Godard (1464 koop Daelenbroek)
 x Catharina van Mascharel (Wijnandsrade)

- └ Magdalena
  - x Herman van Bronckhorst-Batenburg († 1520 Stein)
    - └ Dirk van Bronckhorst-Batenburg († 1541)
      - x Swana van Harff, d.v. Gottschalk van Harff en Johanna Hoemen Odenkirchen
        - └ Johanna van Bronckhorst-Batenburg
          - x (2) *Werner van Palant, drost Wassenberg*
          - └ *Herman II van Bronckhorst-Batenburg* († 1566)
            - x *Petronella v. Praet* (1501-1594)
              - └ o.a. *Karel van Bronckhorst-Batenburg* x Alverta van Vlodrop

└ Willem, hr v. Leuth, Rijckholt, Daelenbr. († 1493?)
 x Alverta v. Harff/Alstorf, († 14-6-1523) dochter v. Gotschalk v. Harff x Johanna Hoemen Odenkirchen

- └ Anna ?
  - x Johan Scheiffart von Merode
  - └ Godfried ca. 1473 - ca. 1511, heer van Leuth, voogd van Eysden
  - └ Catharina ca 1475 - ca 1552
    - x *Reinard Scheiffart van Merode* (Bornheim)
    - └ *Willem* ca 1480 - 3-1-1546; 1524 pandheer Grevenbicht
      - x *Odilia Hoemen* ca 1480- 7-3-1558, d.v. Arnold Joh. Hoemen x Margaretha v. Palant

Willem ca 1480 - 3-1-1546; 1524 pandheer Grevenbicht
 x *Odilia Hoemen* ca 1480 - 7-3-1558, d. v. Arnold Joh. Hoemen x Margaretha v. Palant;

1. Anna Barbara † 21-8-1579
  - x *Johann Quadt von Wickrath*
2. *Balthasar v. Vlodrop*, heer van Leuth († ca 1562)
4. Maria x Johannes van Palant
5. Hendrik † voor 1559
6. Ursula
7. Johanna
8. Otto † voor 1563
3. *Willem* († 1564)
  - x (1534) *Anna v.d. Donck*, ervrouwe van Obbicht en Papenhoven (ca. 1561 †)
    - └ Willem x Johanna de Fels
    - └ Hendrik
      - └ *Odilia x Floris v. Boetselaer* (Odenkirchen)
      - └ *Anna x Hattard v. Palant* (Daelenbroeck)
      - └ Alverta († 2-6-1602) x *Karel van Bronckhorst-Batenburg* (Bicht en Grevenbicht)

HOEMEN

Arnold, burchtgraaf Odenkirchen 1392

x Agnes van Odenkirchen

Gerard burchtgraaf Odenkirchen († 1435/6)

x Richarda van Rheydt

├ Agnes († 1487)

└ x Carselis van Palant

└─ Werner van Palant, drost Wassenberg (ca. 1530)

└─ x Johanna, dochter v. Dirk van Bronckhorst-Batenburg x Swana van Harff

├ Arnold Burchtgraaf Odenkirchen

└ x (1433) Margaretha v. Birgelen

└─ Johan (Linn) burchtgraaf Odenkirchen (1467)

└─ x Jutta van Huls

└─ Gerard

└─ Johanna

└─ x Gottschalk van Harff

└─ Swana van Harff x Dirk van Bronckhorst-Batenburg

└─ Alverta van Harff x Willem van Vlodrop

└─ Arnold Johan

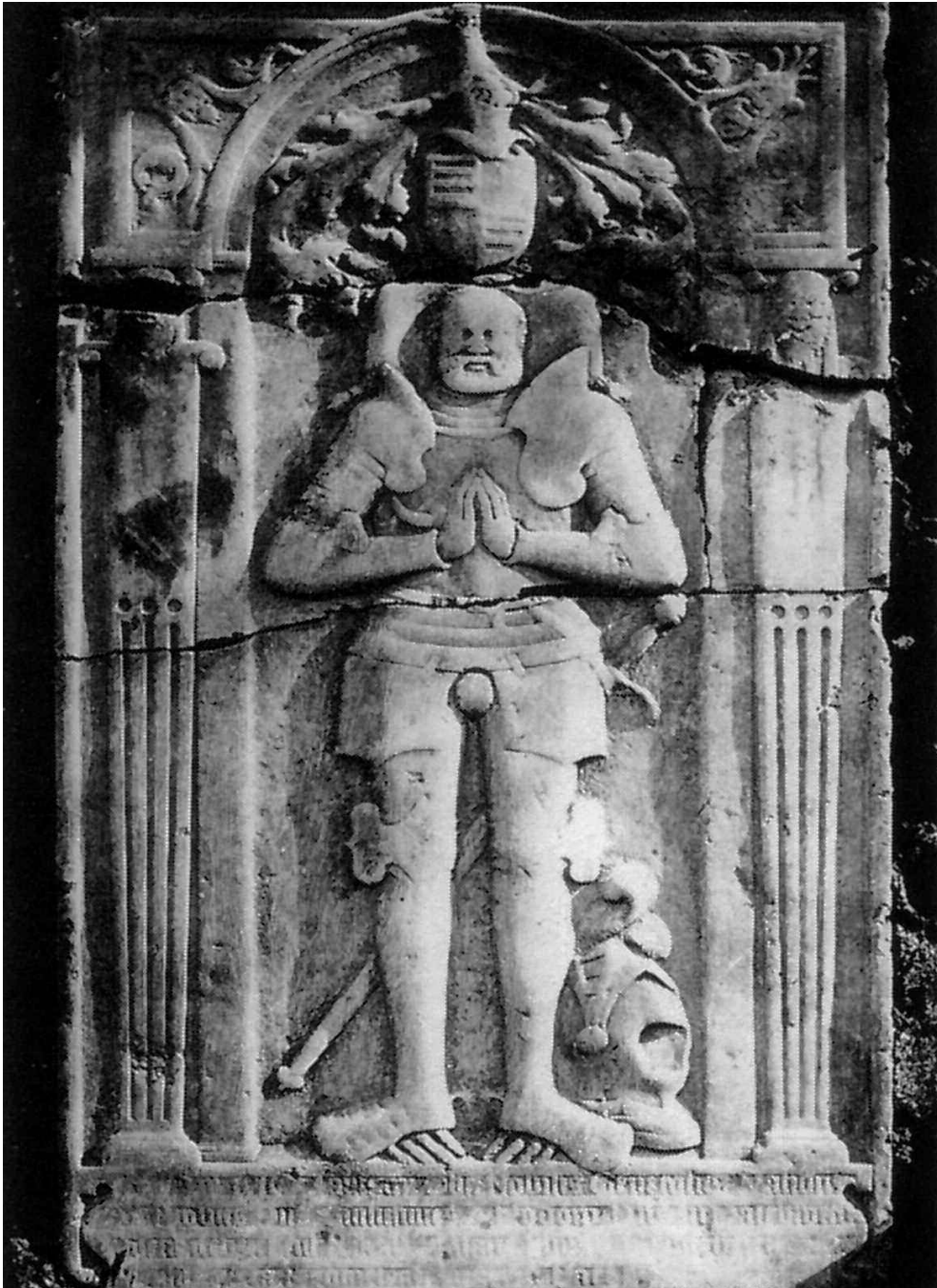
└─ x Margaretha van Palant

└─ dochter x Heinrich von Nagel (1502)

└─ Odilia x Willem van Vlodrop

450 JAAR oprichting BISDOM ROERMOND

In het jaar waarin het feit wordt herdacht, dat 450 jaar geleden het oude bisdom Roermond werd opgericht, willen wij niet nalaten te wijzen op de consequenties van de religieuze opvattingen van Willem van Vlodrop voor de gebiedsomschrijving van het nieuwe bisdom. Willem was weliswaar al dertien jaar overleden, toen deze oprichting tot stand kwam, maar via zijn gelijknamige zoon Willem en diens dochters Anna en Alverta werkte zijn hervormingsgezinde standpunt door bij de afbakening van het nieuwe kerkelijke gebied. In de eerste omschrijving (1561) werden de parochies Obbicht en Papenhoven en de onder Daelenbroeck vallende parochies Herten, Melick en Herkenbosch en Maasniel bij het nieuwe bisdom gerekend. De telgen uit de Van Vlodrop-dynastie voelden er echter niets voor om onder het gezag van een bisschop van Tridentijnse signatuur te vallen, maar wensten liever Luiks te blijven. In het bisdom Luik werden de richtlijnen van het concilie van Trente immers met enige terughoudendheid ingevoerd en hier kon men dus een grotere religieuze tolerantie verwachten. Terecht kan men met Van Benningen stellen, dat men een voorkeur had voor Luik, 'niet, zoals Habets veronderstelde, omdat de deftige kromstaf van Luik verkieslijker zou zijn dan de armoedige en niet gewilde mijter van Roermond, maar omdat onder die mijter een door de Spaanse koning benoemde bisschop schulde, die in zijn arbeid de richtlijnen van Brussel had op te volgen'. Inderdaad heeft de Roermondse bisschop moeten toestaan, dat deze parochies Luiks bleven.⁶⁾

Grafsteen Willem van Vlodrop

EPILOOG

Deze eenvoudige verkenning naar aanleiding van het terugvinden van de grafsteen van Willem van Vlodrop in Odenkirchen maakt duidelijk, dat het reconstrueren van de interne verbindingslijnen bij de adellijke bevolkingslaag kan leiden tot een beter inzicht in andere historische processen in onze regio. De vurige wens van Albert Corten, menigmaal uitgesproken bij LGOG-bijeenkomsten twintig jaar geleden, dat het een goede zaak zou zijn om de adellijke families aan Maas, Roer en Geul in kaart te brengen, verdient derhalve zeer zeker ondersteuning en vervulling. Het is dan ook een zeer goede zaak, dat in dit jaar een begin is gemaakt met een nieuwe reeks publicaties, waarin deze inventarisatie gestalte moet krijgen.⁷

Noten

1. *Eigenwijs, 400 jaar protestantisme in de regio*, expositie in Museum Het Domein Sittard van 14 maart tot en met 1 juni 2009. H. Bronneberg e.a., *400 jaar protestantse gemeente in Sittard*, Sittard 2009. Vgl. voor deze periode ook onze publicatie *Katholiek versus protestant in Sittard 1609-1648*, Monografieën uit het Land van Sittard deel 12, Sittard 1998, met verdere literatuurverwijzingen.
2. Zie de bijdragen van Peter Nissen en van schrijver dezes en Jo Kreukels in: A.M.P.P. Janssen e.a., *Godt bewaert de sinen in noot, 500 jaar protestantisme in Grevenbicht*, Sittard 2001.
3. L.M.G. Kooperberg, *Willem van Vlodrop* 3, Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek, deel 5 (1921) 1054-1055 [zie ook de lemmata *Willem van Vlodrop* 1, 2 en 4, resp. p. 1050-1053, p. 1053-1054 en p. 1056-1059]. Zie ook J.B. Sivré, *De vrijheerlijkheid en de vrijheren van Daalenbroeck*, PSHAL 26 (1889) 76-166, heruitgave P.J.J. ter Berg, Laren-Herkenbosch 1977, vooral p. 18-28. Veel gegevens over de geslachten Van Hoemen en Van Vlodrop vindt men in Rudolph Wiedemann, *Geschichte der ehemaligen Herrschaft und des Hauses Odenkirchen*, Odenkirchen 1879, heruitgave Mönchengladbach 2008.
4. Een afbeelding van de grafsteen is ons ter beschikking gesteld door de heer Heinz Eßer van de Heimatverein Odenkirchen.
5. Zie voor deze paragraaf onder meer, naast de in noot 1 en 2 vermelde literatuur: O. Redlich, *Jülich-Bergische Kirchenpolitik*, Bonn 1907-1915, deel II,1, p. 851-852; W. Bax, *Het protestantisme in het bisdom Luik en vooral te Maastricht, 's-Gravenhage 1937-1941*, deel I, 57-64; Leo Peters, *Wilhelm von Renneberg († 1546), Ein rheinischer Edelherr zwischen den konfessionellen Fronten*, Kempen 1979, p. 62-66; Ekkehard Krumme, *Evangelische Gemeinde Odenkirchen 1532-1982*, Mönchengladbach-Odenkirchen 1982, 19-30.
6. P.A. van den Baar, *Oprichtingsgeschiedenis van het eerste bisdom Roermond*, in: *Limburgs Verleden* 2, Maastricht 1967, 534-550, vooral p. 540. Zie ook P.Th. Van Beuningen, *Wilhelmus Lindanus als inquisiteur en bisschop*, Assen 1966, vooral p. 146-147.
7. *Adel aan Maas, Roer en Geul, Studies over de adelsgeschiedenis van Limburg*, deel 1, Valkenburg aan de Geul 2009.

MAASSCHIPPER UIT ROERMOND

JACK JACOBS © 2009 ELSLOO-STEIN, NEDERLAND

Och die arme, arme Dirk van Ruhremunde
poorterde daar met vreugde binnen de Kraenpoort
in het huis waar hij Mercken vele malen zoende
de plek waar hij stapelde zijn vracht zo het hoort.

Hij hield de lijnen van zijn blinde paard
en liep met vaste tred van Luik naar Grave
hoeveel passen liet hij daar langs de vaart
hoeveel kruiken dronk hij om zich te laven.

Hij doorstond gevaren her en der en nog verder
door armoe gedreven werkte hij voor zijn schare
in weer en wind sjouwde de schipper en was herder.
Totdat op een dag de knekelboot kwam aangevaren

die hem de tol heffer bracht en het was droef
de zwarte pest haalde hem schielijk uit sijnen roef.

Dirk van Ruhremunde, heette eigenlijk Dirk Engelen. Hij ging met zijn vrachten, granen, olie, reuzel, zout, heen en weer langs het land van Zwentibold. Hij overleed in Maaseik toen hij daar met zijn trekschuit aangemeerd lag. Oorzaak de zwarte pest die zich vanuit Maastricht ook over de Maas uitstreekte. Later hertrouwde Mercken met Jan Coninck uit Elsloo die op het tijdstip van overlijden van haar eerste man lijnhouder op het schip was. Met Jan Coninck ging ze van uit Luik om Naamse steen varen. Het paar kwam toen tot bescheiden welstand. Het Coninckpand, het eerste stenen huis van Elsloo en vermoedelijk het ouderlijk huis van Jan Coninck en de schipperbeurs zijn stille getuigen van die tijd.